

Міністерство освіти і науки України
Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»

Кафедра комп'ютерних систем, мереж і кібербезпеки (№ 503)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Голова НМК

(підпис)

Д.М. Крицький

(ініціали та прізвище)

« 31 » серпня 2022 р.

**РОБОЧА ПРОГРАМА ОБОВ'ЯЗКОВОЇ
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ**

Комп'ютерна схемотехніка

(назва навчальної дисципліни)

Галузь знань: 12 "Інформаційні технології"
(шифр і найменування галузі знань)

Спеціальність: 125 "Кібербезпека"
(код та найменування спеціальності)

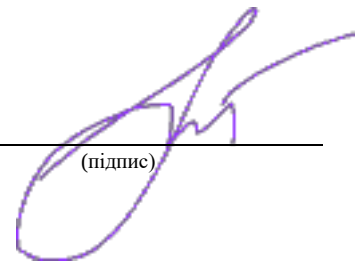
Освітня програма: Безпека інформаційних і комунікаційних систем
(найменування освітньої програми)

Форма навчання: денна

Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)

Харків 2022 рік

Розробник: Куланов В.О., доцент, к.т.н., доцент
(прізвище та ініціали, посада, науковий ступінь та вчене звання)

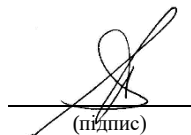

(підпис)

Робочу програму розглянуто на засіданні кафедри _____
_____ комп'ютерних систем, мереж і кібербезпеки
(назва кафедри)

Протокол № 1 від « 30 » 08 2022 р.

Завідувач кафедри д.т.н., професор
(науковий ступінь та вчене звання)

(підпис)

В. С. Харченко
(ініціали та прізвище)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни (денна форма навчання)
Кількість кредитів – 4	Галузь знань <u>12 "Інформаційні технології"</u> (шифр та найменування) Спеціальність <u>125 "Кібербезпека"</u> (код та найменування) Освітня програма <u>Безпека інформаційних і комунікаційних систем</u> (найменування) Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)	Обов'язкова
Кількість модулів – 1		Навчальний рік
Кількість змістових модулів – 2		2022/2023
Індивідуальне завдання: <u>немає</u>		Семестр
Загальна кількість годин – 48/120		<u>3-й</u>
		Лекції ¹⁾
		<u>32</u> годин
		Практичні, семінарські¹⁾
Кількість тижневих годин: аудиторних – 3 самостійної роботи студента – 3		<u>16</u> годин
		Лабораторні ¹⁾
	<u>0</u> годин	
	Самостійна робота	
	<u>72</u> годин	
	Вид контролю	
	іспит	

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної роботи становить: 48/72;

¹⁾ Аудиторне навантаження може бути зменшене або збільшене на одну годину в залежності від розкладу занять.

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета: навчити студентів аналізувати та розробляти різного рівня складності апаратні рішення обчислювальних (комп'ютерних) систем та їх модулів з використанням сучасних методів та засобів проектування, в тому числі з урахуванням сучасних викликів в галузі забезпечення кібербезпеки

Завдання: володіти інформацією щодо існуючого стану речей в галузі розробки обчислювальних (комп'ютерних) систем; розробляти та визначати шляхи оптимізації проектних рішень за різними критеріями (швидкість обчислень, ресурсомісткість, захищеність даних з точки зору кібербезпеки тощо).

Компетентності, які набуваються:

- КЗ 1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
- КЗ 2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професії.
- КЗ 4. Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми за професійним спрямуванням.
- КЗ 5. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації.
- КФ 3. Здатність до використання програмних та програмно-апаратних комплексів засобів захисту інформації в інформаційно-телекомунікаційних (автоматизованих) системах.
- КФ 6. Здатність відновлювати штатне функціонування інформаційних, інформаційно-телекомунікаційних (автоматизованих) систем після реалізації загроз, здійснення кібератак, збоїв та відмов різних класів та походження.
- КФ 7. Здатність впроваджувати та забезпечувати функціонування комплексних систем захисту інформації (комплекси нормативно-правових, організаційних та технічних засобів і методів, процедур, практичних прийомів та ін.).
- КФ 11. Здатність виконувати моніторинг процесів функціонування інформаційних, інформаційно-телекомунікаційних (автоматизованих) систем згідно встановленої політики інформаційної та/або кібербезпеки.

Очікувані результати навчання:

- ПРН 1 Застосовувати знання державної та іноземних мов з метою забезпечення ефективності професійної комунікації.
- ПРН 4 Аналізувати, аргументувати, приймати рішення при розв'язанні складних спеціалізованих задач та практичних проблем у професійній діяльності, які характеризуються комплексністю та неповною визначеністю умов, відповідати за прийняті рішення.
- ПРН 17 Забезпечувати процеси захисту та функціонування інформаційно-телекомунікаційних (автоматизованих) систем на основі практик, навичок та знань, щодо структурних (структурно-логічних) схем, топології мережі, сучасних архітектур та моделей захисту електронних інформаційних ресурсів з відображенням взаємозв'язків та інформаційних потоків, процесів для внутрішніх і віддалених компонент.

Пререквізити - "Комп'ютерна електроніка".

Кореквізити - "Вбудовані системи", "Апаратні та програмні засоби захисту інформації".

Модуль 1.

Змістовний модуль 1. Базові поняття та логічні елементи. Комбінаційна логіка.

ТЕМА 1. Предмет, ціль вивчення й завдання дисципліни. Структура, зміст дисципліни й методичні рекомендації з її вивчення. Місце дисципліни в навчальному процесі.

Предмет, ціль вивчення й завдання дисципліни. Структура, зміст дисципліни й методичні рекомендації з її вивчення. Місце дисципліни в навчальному процесі. Характеристика рекомендованих під час вивчення дисципліни джерел інформації. Поняття комп'ютерна схемотехніка. Історія розвитку.

ТЕМА 2. Поняття сигналу. Рівні сигналів. Поняття шини. Правила виконання схем по ЄСКД. Часові характеристики. Синхронізація.

Сигнали в цифрових пристроях. Поняття сигналу. Рівні сигналів. Відповідність логічних та електричних сигналів. Поняття шини. Правила виконання схем по ЄСКД. Умовно графічні позначення. Часові характеристики сучасних мікросхем. Сигнали тактування та стробу. Фронти сигналів.

ТЕМА 3. Логічний елемент. Часові діаграми. Інтегральні мікросхеми. Типи логіки – ТТЛ, ТТЛШ, КМОП, МОП, ДТЛ, ЕСЛ. Типи корпусів ІМС. Вихідні каскади.

Поняття логічний елемент. Базові логічні елементи – І, НІ, АБО, АБО-НІ, І-НІ, повторювачі, інвертори та інші. Умовно графічні позначення. Синтез комбінаційних схем. Таблиця станів. Часові діаграми. Логічна формула. Спрощена реалізація логічних елементів. Інтегральна мікросхема. Типи логіки – ТТЛ, ТТЛШ, КМОП, МОП, ДТЛ, ЕСЛ. Типи корпусів ІМС. Вихідні каскади.

ТЕМА 4. Комбінаційна та секвенційна логіка. Дешифратори / Шифратори. Класифікація дешифраторів/шифраторів. Двійковий дешифратор/шифратор.

Комбінаційна та секвенційна логіка. Дешифратори/Шифратори. Класифікація дешифраторів/шифраторів. Умовно графічні позначення. Двійковий дешифратор/шифратор. Таблиця станів. Часові діаграми. Логічні формули. Функціональні схеми. Двійково-десятковий дешифратор/шифратор. Шифратор пріоритетів. Дешифратор 7-сегментного індикатору. Область застосування.

ТЕМА 5. Мультиплексори. Демультимплексори. Умовно графічні позначення. Схема функціонування. Таблиця станів. Часові діаграми. Логічна формула. Область застосування.

Мультиплексори. Умовно графічні позначення. Схема функціонування. Таблиця станів. Часові діаграми. Логічна формула. Область застосування.

ТЕМА 6. Цифрові компаратори. Схеми контролю парності. Мажоритарні елементи.

Цифрові компаратори. Умовно графічне позначення. Схема функціонування. Таблиця станів. Часові діаграми. Логічна формула. Функціональна структура. Область застосування. Схеми контролю парності. Мажоритарні елементи. Область застосування. Принципи побудови.

ТЕМА 7. Суматори. Пристрій віднімання двійкових кодів чисел. Суматори двійково-десяткових кодів. Арифметико-логічний пристрій. Помножувачі двійкових кодів чисел.

Суматори двійкових кодів чисел. Пристрій віднімання двійкових кодів чисел. Суматори двійково-десяткових кодів. Арифметико-логічний пристрій. Помножувачі двійкових кодів чисел. Загальна структура та функціональне призначення. Принципи функціонування та побудови. Умовно графічні позначення. Часові діаграми. Таблиці функціонування.

Змістовний модуль 2. Секвенційна логіка та напівпровідникова пам'ять.

ТЕМА 8. Тригери. Класифікація тригерів. Типи тригерів. Синтез тригерів.

Сигнали синхронізації (стробування). Тригери. Принцип функціонування історія та загальні відомості. Класифікація тригерів. Статичні та динамічні тригери. Синхронні та асинхронні тригери. Одноступінчасті та двоступінчасті тригери. Типи тригерів: RS-тригер, D-тригер, D-засувка, JK-тригер, T-тригер. Умовно графічні позначення. Схема та граф функціонування. Таблиця станів. Часові діаграми та характеристика. Логічна формула. Область застосування. Синтез тригерів.

ТЕМА 9. Лічильники. Загальна класифікація та типи лічильників. Принципи функціонування. Умовно графічні позначення. Часові діаграми. Синтез лічильників.

Класифікація лічильників. Двійковий лічильник. Реверсивний лічильник. Лічильники з довільним та керованим модулем рахунку. Дільник частоти. Загальна структура та функціональне призначення. Принципи функціонування. Умовно графічні позначення. Часові діаграми. Таблиці функціонування. Синтез лічильників.

ТЕМА 10. Регістри. Класифікація та основні типи регістрів. Галузь застосування. Лічильник Джонсона. Кільцевий лічильник.

Класифікація регістрів. Паралельні регістри. Регістри зсуву (послідовні регістри). Реверсивні регістри. Послідовно-паралельні та паралельно-послідовні регістри. Регістри послідовного наближення. Лічильник Джонсона. Кільцевий

лічильник. Загальна структура та функціональне призначення. Принцип функціонування. Умовно графічне позначення. Часові діаграми. Прямі та інверсні входи керування. Область застосування.

ТЕМА 11. Пам'ять. Класифікація та структурна організація напівпровідникових запам'ятовуючих пристроїв. ПЗП, ОЗП, ППЗП. Динамічні та статичні напівпровідникові запам'ятовуючі пристрої.

Класифікація та структурна організація напівпровідникових запам'ятовуючих пристроїв. ПЗП, ОЗП, ППЗП. Динамічні та статичні напівпровідникові запам'ятовуючі пристрої. Оперативно запам'ятовувальна пам'ять типу DRAM, SRAM, SDRAM, DDRAM. Постійна запам'ятовувальна пам'ять типу ROM, PROM, EPROM та EEPROM, FLASH. Часові характеристики. Діаграми роботи. Регістровий файл. Структура регістрового файлу. Пам'ять типу FIFO (черга) та LIFO (стек). Загальна структура, функціональне призначення.

ТЕМА 12. Програмовні логічні інтегральні схеми. Історія розвитку мікросхем програмованої логіки. Класифікація ПЛІС. Загальна структура мікросхем програмованої логіки. Структура мікросхем FPGA, CPLD.

Принцип побудови елементів програмовних логічних інтегральних схем. Знайомство з сімействами мікросхем програмованої логіки. Історія розвитку мікросхем програмованої логіки. Класифікація ПЛІС. Загальна структура мікросхем програмованої логіки. Структура мікросхем FPGA, CPLD. Основні фірми розробники мікросхем ПЛІС. Різниця між CPLD і FPGA структурами.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин				
	Усього	У тому числі			
		л	п	лаб.	с. р.
1	2	3	4	5	6
Модуль 1					
Змістовий модуль 1. Базові поняття та логічні елементи. Комбінаційна логіка.					
Тема 1. Предмет, ціль вивчення й завдання дисципліни. Структура, зміст дисципліни й методичні рекомендації з її вивчення. Місце дисципліни в навчальному процесі.	1	1			
Тема 2. Поняття сигналу. Рівні сигналів. Поняття шини. Правила виконання схем по ЄСКД. Часові характеристики. Синхронізація.	5	2			3
Тема 3. Логічний елемент. Часові діаграми. Інтегральні мікросхеми. Типи логіки – ТТЛ, ТТЛШ, КМОП, МОП, ДТЛ, ЕСЛ. Типи корпусів ІМС. Вихідні каскади.	7	3			4
Тема 4. Комбінаційна та секвенційна логіка. Дешифратори / Шифратори. Класифікація дешифраторів/шифраторів. Двійковий дешифратор/шифратор.	8	2		2	4
Тема 5. Мультиплексори. Демультимплексори. Умовно графічні позначення. Схема функціонування. Таблиця станів. Часові діаграми. Логічна формула. Область застосування.	9	2		2	5
Тема 6. Цифрові компаратори. Схеми контролю парності. Мажоритарні елементи.	10	3		2	5
Тема 7. Суматори. Пристрій віднімання двійкових кодів чисел. Суматори двійково-десяткових кодів. Арифметико-логічний пристрій. Помножувачі двійкових кодів чисел.	10	3		2	5
Разом за змістовим модулем 1	50	16		8	26
Змістовий модуль 2. Секвенційна логіка та напівпровідникова пам'ять.					
Тема 8. Тригери. Класифікація тригерів. Типи тригерів. Синтез тригерів.	11	3		2	6
Тема 9. Лічильники. Загальна класифікація та типи лічильників. Принципи функціонування. Умовно графічні позначення. Часові діаграми. Синтез лічильників.	15	3		2	10
Тема 10. Регістри. Класифікація та основні типи регістрів. Галузь застосування. Лічильник Джонсона. Кільцевий лічильник.	15	3		2	10
Тема 11. Пам'ять. Класифікація та структурна організація напівпровідникових запам'ятовуючих пристроїв. ПЗП, ОЗП, ППЗП. Динамічні та статичні напівпровідникові запам'ятовуючі пристрої.	16	4		2	10
Тема 12. Програмовні логічні інтегральні схеми. Історія розвитку мікросхем	13	3			10

програмованої логіки. Класифікація ПЛІС. Загальна структура мікросхем програмованої логіки. Структура мікросхем FPGA, CPLD.					
Разом за змістовим модулем 2	70	16		8	46
Усього годин за дисципліною	120	32		16	72

5. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
1	<i>Не передбачено</i>		
	Разом		

6. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
1	<i>Не передбачено</i>		
	Разом		

7. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Знайомство з середовищем пакету Quartus II. Розробка простих проектних рішень.	1
2	Шифратори. Дешифратори. Знайомство з мегафункціями.	2
3	Мультиплексори. Демультимплексори.	2
4	Тригери. Скінченні автомати.	2
5	Лічильники.	2
6	Регістри.	2
7	Напівпровідникова пам'ять.	3
8	АЛУ.	2
	Разом	16

8. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Комбінаційна логіка. Синтез та імплементація. Сучасні серії інтегральних мікросхем. Основна характеристика та параметри . Особливості використання.	26
2	Секвенційна логіка. Синтез та імплементація. Сучасні серії інтегральних мікросхем. Основна характеристика та параметри . Особливості використання.	46
	Разом	72

9. Індивідуальні завдання

Не передбачено

10. Методи навчання

Проведення аудиторних лекцій, практичних занять, консультацій, а також самостійна робота студентів за матеріалами, опублікованими кафедрою.

11. Методи контролю

Проведення поточного тестового контролю, підсумковий контроль у вигляді іспиту.

Необхідною умовою допуску до іспиту є виконання і захист усіх лабораторних робіт.

Під час складання семестрового іспиту студент має можливість отримати максимум 100 балів.

Білет для іспиту складається з двох теоретичних та одного практичного запитань, максимальна кількість за кожне із запитань складає 30 балів за відповідь за кожне теоретичне питання та 40 балів за практичне.

12. Критерії оцінювання та розподіл балів, які отримують студенти

Складові навчальної роботи	Бали за одне заняття (завдання)	Кількість занять (завдань)	Сумарна кількість балів
Змістовний модуль 1			
Робота на лекціях	0...1	5	0...5
Виконання і захист лабораторних робіт	3...5	4	12...20
Модульний контроль	10...15	1	10...15
Змістовний модуль 2			
Робота на лекціях	0...1	5	0...5
Виконання і захист лабораторних робіт	3...5	4	12...20
Модульний контроль	10...15	1	10...15
Виконання і захист РГР (РР, РК)	16...20	1	16...20
Усього за семестр			60...100

Контроль знань при проведенні занять оцінюється за такими шкалами.

Активність на лекції під час відповідей на питання:

- відповідь на питання та участь в обговореннях - 2 бали;
- присутність на лекції - 1 бал;
- відсутність на лекції - 0 балів,

Виконання і захист лабораторних робіт:

- при виконанні всіх вимог та повні відповіді на поставлені запитання - 4 бали;
- неповні відповіді на питання при захисті результатів роботи - 3 бали;
- неповні відповіді на питання за змістом і результатами роботи - 2 бали;
- результати роботи викладено не повному об'ємі та надано неповні відповіді на питання по роботі -1балл;
- якщо робота не виконана і не захищена - 0 балів.

На модульний контроль (всього 15 балів) виносяться всі пройдені за контрольований період теми, які включаються в варіанти завдань, що містять по 3 питання (по всім темам та видам занять). Максимальна кількість балів за кожне питання - 5.

Семестровий контроль (іспит) проводиться у разі відмови студента від балів поточного тестування й за наявності допуску до іспиту. Під час складання семестрового іспиту студент має можливість отримати максимум 100 балів.

Критерії оцінювання роботи студента протягом семестру

Задовільно (60-74). Показати мінімум знань та умінь. Виконати та захистити 75% лабораторних робіт та пройти 100% тестових завдань. Вміти аналізувати вимоги щодо проектування елементів/вузлів комп'ютерних обчислювальних систем. Вміти чітко визначати тип логіки що застосовується для розв'язання певного кола задач. Володіти знаннями в галузі існуючих методів, програмно-технічних засобів які використовуються в процесі проектування обчислювальних вузлів комп'ютерних систем. Вміти описувати прості обчислювальні вузли комп'ютерних систем з використанням мови опису апаратури VHDL.

Добре (75-89). Володіти необхідним мінімумом знань в галузі проектування комп'ютерних систем з використанням елементної бази ПЛІС. Об'єм знань має бути достатніми для самостійного розв'язання задач середньої складності. Виконати та захистити 85% лабораторних робіт та пройти 100% тестових завдань. Вільно володіти програмно-технічними та інструментальними засобами розроблення обчислювальних вузлів комп'ютерних систем, їх тестування та імплементація з використанням елементної бази ПЛІС. Розв'язувати завдання на високому рівні з використанням сучасних підходів до проектування та загальних рекомендацій.

Відмінно (90-100). Здати всі контрольні точки з оцінкою «відмінно». Досконало володіти темами та вміти застосовувати на практиці отриманні знання. Допомогати одногрупникам в процесі оволодіння знаннями в рамках дисципліни.

13. Методичне забезпечення

1. Куланов В.О., Конспект лекцій (в електронному вигляді).
2. Куланов В.О., Перепелицин А.Є. Лабораторні роботи (в електронному вигляді).
3. Дистанційний курс в системі дистанційного навчання Ментор, розташований за посиланням: <https://mentor.khai.edu/course/view.php?id=1604>.

14. Рекомендована література

Базова

1. 1. Грушвицький Р.І., Мурсаєв А.Х., Угрюмов Є.П. Проектування систем на мікросхемах програмованої логіки - СПб.: БХВ-Петербург, 2002. - 608 с.

2. Дж. Ф. Уейкерлі Проектування цифрових пристроїв. У 2-х томах. М: Постмаркет, 2002.
3. Ганнет Дж., Домич А., Катевеніс М., та ін. Електроніка НВІС. Проектування мікроструктур. М: Світ, 1989.
4. Yalamanchili S. Introductory VHDL: From Simulation to Synthesis. Prentice-Hall, 2001, 401 p.
5. Стешенко В.Б. ПЛІС фірми ALTERA: елементна база, система проектування та мови опису апаратури. - М: Видавничий дім "Додека-XXI", 2002. 576 с.
6. Хоровіц, Хілл Мистецтво схемотехніки, 2 том. - Мир. 2003, стор.: 704.
7. Угрюмов Є.П. Цифрова схемотехніка. - СПб: BHV - Санкт-Петербург, 2000, 528 стор.

Допоміжна

1. Науково-технічний журнал «Електроніка: Наука, Технологія, Бізнес».
2. Суворова Є.А., Шейнін Ю.Є. Проектування цифрових систем VHDL. - СПб.: БХВ-Петербург, 2003. 576 с.
3. Бібіл П.М. Синтез логічних схем із використанням мови VHDL. - М.: Солон-Р, 2002. 384 с.
4. Стешенко В.Б. ПЛІС фірми ALTERA: проектування пристроїв обробки сигналів. - М.: ДОДЕКА, 2000. 128 с.
5. Перельройзен О.З. Проектуємо на VHDL. - М: Вид-во "СОЛОН- Прес", 2004. 448 с.

15. Інформаційні ресурси

1. eLearning Portal – [Ел. ресурс]. – Режим доступу:
<https://elearn.csn.khai.edu>